

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ: ОЦІНКА ПРОБЛЕМ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПОЗИЦІЙ

У статті проаналізовано рівень конкурентоспроможності України у 2012 році за методологією, яку використовує Всесвітній економічний форум. Визначено проблеми та запропоновано шляхи покращення конкурентних позицій української економіки на міжнародному ринку в умовах глобалізації.

Ключові слова: конкурентоспроможність економіки, рейтинг конкурентоспроможності, конкурентні позиції, глобалізаційні процеси, міжнародна конкурентоспроможність країни.

В статье проанализирован уровень конкурентоспособности Украины в 2012 году по методологии, которую использует Всемирный экономический форум. Определены проблемы и предложены пути улучшения конкурентных позиций украинской экономики на международном рынке в условиях глобализации.

Ключевые слова: конкурентоспособность экономики, рейтинг конкурентоспособности, конкурентные позиции, процесс глобализации, международная конкурентоспособность страны.

IN the article the level of competitiveness of Ukraine is analysed in 2012 on methodology which is used by the World Economic Forum. Problems are certain and the ways of improvement of competition positions of the Ukrainian economy are offered at the international market in the conditions of globalization.

Key words: competitiveness of economy, rating of competitiveness, competition positions, processes of globalization, international competitiveness of country.

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження національної конкурентоспроможності в умовах глобалізації очевидна для України. Зважаючи на той факт, що у 2012 році ВЕФ уперше оцінив Україну як країну з економікою, орієнтованою на ефективність, а також враховуючи основні соціально-економічні проблеми країни і глобальні тенденції її розвитку, ми детальніше проаналізували дві складові Індексу конкурентоспроможності — інституції та технологічну готовність.

Одні з найнижчих у світі показники за складовою інституцій не дозволяють Україні повною мірою використовувати переваги переходу на другу стадію економічного розвитку. Високий рівень технологічної готовності міг би стати підґрунтям для зростання ефективності українських компаній та підвищення продуктивності економіки, а впровадження інформаційно-комунікативних технологій в уряді дозволило б суттєво покращити оцінки з ефективності роботи державних інституцій країни. Перехід економіки з однієї стадії розвитку на іншу оцінюється величиною ВВП на душу населення. Взаємозв'язок між обсягом даного показника та величиною Індексу конкурентоспроможності доведено емпіричним шляхом. Цю залежність покладено в основу ідеології Індексу глобальної конкурентоспроможності, який характеризує здатність економіки забезпечувати стабільне економічне зростання в середньо- і довгостроковій перспективі, що в результаті сприятиме підвищенню рівня добробуту громадян. Сукупний результат успішності країни за всіма складовими конкурентоспроможності — це запорука майбутнього економічного зростання України. У зв'язку із цим своєчасне виявлення слабких позицій і поширення успішного досвіду має стати пріоритетом державної політики.

Аналіз останніх досліджень. Проблемам дослідження рівня міжнародної конкурентоспроможності країни присвячено праці багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених, таких як О. Білорус, В. Вергун, Б. Губський, Д. Лук'яненко, В. Новицький, М. Портер, Дж. Сакс, Й.Шумпетер та ін. У їхніх роботах створено теоретичне підґрунтя, що визначає сутність, принципи, механізми управління конкурентоспроможністю національної економіки. Незважаючи на значні досягнення в теорії і практиці дослідження конкурентоспроможності країни, на нашу думку, потребують подальшого поглиблення дослідження інструментів, які б сприяли ефективному функціонуванню країни у глобальному конкурентному середовищі.

Метою даної статті є дослідження конкурентоспроможності України, за методологією, яку використовує Всесвітній економічний форум, а також визначення основних заходів для підвищення конкурентних позицій української економіки на світовому ринку в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. Стратегічний розвиток України не може сформуватися без врахування усіх факторів глобалізації та глобальної конкуренції, які впливатимуть у майбутньому на життя націй. При цьому основний акцент має бути наданий внутрішнім процесам, внутрішній адаптації економіки України до умов світового середовища. Внутрішня стратегія розвитку України має бути глобально орієнтованою, як з точки зору протидії новим руйнівним впливам глобалізації, так і прагматичною з точки зору використання нових можливостей і переваг, які вона надає. Критеріями оцінки ефективності економічного розвитку слугують відповідні рейтинги, один із них – рівень міжнародної конкурентоспроможності країни [1].

Перспективи розвитку світової економіки, як і минулого року, є не стабільними. Другий рік поспіль глобальне зростання економіки лишається на історично низькому рівні. Згідно з очікуваннями експертів, темпи розвитку провідних економічних центрів - зокрема, провідних розвинених економік і таких, що розвиваються, - будуть сповільненими і у 2013 році. При цьому підтверджується теза щодо повільного й слабого відновлення глобальної економіки. Нині, як і в попередні роки, процеси зростання економік у різних країнах проходять неоднаково. Країни, що розвиваються, зростають швидшими темпами, ніж розвинені економіки, і стабільно скорочують різницю між рівнем прибутків населення.

За підрахунками Міжнародного валютного фонду (МВФ), у 2012 році економіка еврозони скоротилася на 0,3%, при цьому у США спостерігається «мляве», повільне зростання без будь-якої визначеності у майбутньому. Процес зростання великих економік, що розвиваються, таких як Бразилія, Росія, Індія, Китай і Південна Африка, відбувається значно повільніше, ніж у 2011 році. Однак інші ринки, які розвиваються — наприклад, країни Азії — і надалі будуть демонструвати впевнені показники зростання. Водночас Близький Схід, Північна Африка лише нарощуватимуть темпи розвитку. Негативні події, які відбулися нещодавно у світі, такі як скорочення обсягів світової торгівлі та нестабільність потоків капіталу на ринках, що розвиваються, можуть погіршити процес відновлення глобальної економіки і потім негативно впливати на неї впродовж довгого часу.

Конкурентоспроможні економіки сприяють підвищенню продуктивності, що дає змогу підтримувати високий рівень доходів і забезпечує наявність необхідних механізмів задля досягнення стійких економічних результатів. З 2005 року Всесвітній економічний форум аналізує конкурентоспроможність, використовуючи Індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК) — комплексний інструмент оцінювання мікро- і макроекономічних показників національної конкурентоспроможності [7].

Конкурентоспроможність характеризують як набір інститутів, політик і факторів, які визначають рівень продуктивності країни. Остання, у свою чергу, впливає на рівень добробуту, який може забезпечити економіка. Крім того, рівень продуктивності також визначає доходність інвестицій в економіку, котрі є фундаментальним

стимулом економічного зростання. Інакше кажучи, конкурентоспроможні економіки - це ті економіки, які здатні зберегти зростання. Отже, концепція конкурентоспроможності включає до свого складу статистичні й динамічні складові. Незважаючи на те, що продуктивність країни визначається її спроможністю підтримувати високий рівень прибутків, продуктивність також є одним із найголовніших детермінантів доходності інвестицій. Продуктивність і конкурентоспроможність визначаються багатьма детермінантами. Уповодж багатьох століть економісти намагалися віднайти і зрозуміти фактори, пов'язані із цим процесом. Унаслідок цього виникали різноманітні теорії: від концепції спеціалізації і розподілу праці, розробленої Адамом Смітом, до пріоритетності інвестицій у фізичний капітал та інфраструктуру в економістів неокласичної школи.

Останні сучасні теорії вивчають інші механізми, наприклад, освіту та навчання, технологічний прогрес, макроекономічну стабільність, високий рівень державного управління, розвиненість бізнесу й ринкову ефективність. І хоча усі зазначені фактори є важливими для конкурентоспроможності й економічного зростання, вони не виключають один одного. Два або більша частина з них можуть відігравати важливу роль одночасно, що підтверджується різними науковими працями з економіки. При створенні ІГК до уваги береться складність економічних процесів і пропонується виражене середнє значення великої кількості різних компонентів, кожен з яких відбиває один з аспектів конкурентоспроможності. Компоненти згруповані у 12 складових конкурентоспроможності (Рис. 1).

Рисунок 1. Дванадцять складових конкурентоспроможності [2].

Усі складові конкурентоспроможності взаємопов'язані і мають тенденцію до посилення одна одної. Наприклад, важко буде досягти високого показника у складовій інновацій (12-а складова), не маючи достатньо освіченої й добре підготованої робочої сили (4-а і 5-а складові), здатної втілювати найновіші технології

(9-а складова), без належного рівня фінансування (8-а складова) науково-дослідних праць і без ефективного ринку товарів, який надає можливості просування інновацій на ринку (6-а складова) [2].

Досліджуючи дані індексів, надані у Звіті ВЕФ про глобальну конкурентоспроможність країн у 2012 р., можна відмітити, що цей рейтинг четвертий рік підряд очолює Швейцарія. Сінгапур залишається на другій позиції, на третій - Фінляндія, яку наздоганяє Швеція (4-а). Ці Північні і Західноєвропейські країни домінують в першій десятці разом з Нідерландами, Німеччиною і Великобританією займаючи, відповідно, 5-е, 6-е і 8-е місця. США (7-й), (9-й) Гонконг і Японія (10-а) завершують 10 кращих.

Таблиця 1. Глобальний індекс конкурентоспроможності країн у 2012-2013 рр.

Країна	Місце у 2012-2013рр.	Значення індексу	Місце у 2011-2012рр.	Зміна
Швейцарія	1	5,72	1	0
Сінгапур	2	5,67	2	0
Фінляндія	3	5,55	4	1
Швеція	4	5,53	3	-1
Нідерланди	5	5,5	7	2
Німеччина	6	5,48	6	0
США	7	5,47	5	-2
Великобританія	8	5,45	10	2
Гонконг	9	5,41	11	2
Японія	10	5,40	9	-1
Україна	73	4,14	82	9

Джерело: Україна стала конкурентоспособнее [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ekonomika.eizvestia.com/full/ukraine-povysili-konkurentosposobnost>.

Російська Федерація та Казахстан випереджають Україну за показниками конкурентоспроможності, посідаючи відповідно 67 і 51-е місця у загальному рейтингу. Динаміку змін позиції України у рейтингах глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього Економічного Форуму з 2005 по 2012 рр. показано у таблиці 2.

Таблиця 2. Позиція України у рейтингу глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього Економічного Форуму з 2005 по 2012 рр.

Рік	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Місце в рейтингу	68	78 (-10)	73 (+5)	72 (+1)	82 (-10)	89 (-7)	82 (+7)	73 (+9)

Джерело: The Global Competitiveness Report 2012 – 2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2012-2013/>

Внаслідок економічних та політичних негараздів Україна втратила 16 позицій за 2009-2010 рр. Але у 2011-2012 рр. стан економіки країни покращився, що дало змогу піднятися в рейтингу на 7 позицій. А у 2012-2013 рр. Україна піднялася ще на 9 позицій, продовжуючи демонструвати свої основні конкурентні переваги – освіту та ємність ринку.

Високоосвічене населення, значна ємність ринку є хорошою основою для подальшого економічного зростання. Але з іншого боку, незважаючи на проведені в Україні економічні реформи, залишаються слабкою система інституцій (132-е місце) та неефективним ринок товарів і послуг (117-е місце). Пріоритетним напрямом також

має стати стабілізація фінансового сектора України (114-е місце) та підвищення рівня розвитку бізнесу (91-е місце).

Серед основних невикористаних можливостей особливу увагу слід приділити підіндексам «Інновації» та «Технологічна готовність». Рейтинг України за підіндексом «Інновації» у 2012-2013 рр. відповідає 71-му місцю. Найбільший вплив на підвищення значення цього рейтингу у 2012-2013 рр. порівняно з попереднім періодом мала зміна таких його складових, як: якість науково-дослідних інститутів (+8 позицій), державні закупівлі новітніх технологій і продукції (+15 позицій), наявність вчених та інженерів (+26 позицій), кількість патентів, отриманих у США на 1 млн. населення (+20 позицій).

За показником «інноваційна спроможність» Україна змістилася вниз на 16 позицій, оскільки вітчизняні підприємства більшою мірою використовують іноземні технології шляхом отримання ліцензій, ніж власні розробки та дослідження.

Рейтинг України за підіндексом «Технологічна готовність» у 2012-2013 рр. підвищився до 81-го місця проти 82-го у 2011-2012 рр. Варто відзначити, що у 2012-2013 рр. майже всі показники підіндексу покращилися. Зокрема, такі: «рівень освоєння технологій» (+2 позиції), «іноземні інвестиції та трансфер технологій» (+15 позицій), «Інтернет-користувачі» (+4 позиції).

Підсумки дослідження інвестиційного та інноваційного розвитку України останніх років свідчать про підвищення ролі цілеспрямованої державної політики, орієнтованої на підтримку цілісності інноваційного процесу - від наукової розробки до інвестування масового виробництва. Це сприяло покращенню місця України у міжнародних рейтингах [3].

На думку вітчизняних та міжнародних експертів відставання вітчизняної економіки в значній мірі пов'язане з політичною нестабільністю в країні. Відволікання від вирішення економічних проблем, стримують економічний розвиток, відлякують іноземних партнерів. Досвід останніх десятиліть свідчить, що рушійною силою процесу підвищення конкурентоспроможності економіки країн світу стала саме активізація державної політики. На шляху побудови конкурентної економіки експертами відзначається складність і суперечливість національного законодавства. Отже, ключовим питанням є узгодження інноваційного, корпоративного, інвестиційного, податкового та соціального законодавства, а також прийняття відповідних актів, які б забезпечили практичне введення в дію прогресивних норм цих законів [5].

Загалом, стратегічні пріоритети підвищення міжнародної конкурентоспроможності держави повинні відбиватися у системі поступових кроків адаптації національної економіки до змін в умовах глобалізації та інтеграції економічного простору. Головна мета — забезпечення реакції на зміни, викликані чинниками глобалізації. Механізм проведення полягає у: реформуванні зовнішньоекономічної політики та у здійсненні внутрішніх реформ в країні. Адаптація держави до змін глобалізаційного та інтеграційного характеру сприятиме забезпеченню сталого економічного зростання, утвердженню інноваційної моделі розвитку, підвищенню конкурентоспроможності національної економіки [6].

Висновки. Глобальний індекс конкурентоспроможності оцінює не тільки тренди економічного розвитку України, але й демонструє ефективність партнерства, побудованого між урядом і бізнесом, експертною і дипломатичною спільнотами. Подальші реформи у сферах інфраструктури, інформаційно-комунікаційних технологій, землеустрою і, звісно, оподаткування і митної політики, можуть суттєво прискорити просування України на кращі позиції в міжнародних рейтингах конкурентоспроможності. На нашу думку, варто звернути увагу на наступні аспекти згаданих вище реформ: інфраструктура - підвищення конкурентоспроможності інфраструктури України є можливим шляхом створення сприятливих умов для

залучення нових інвестицій у транспортну сферу. Реконструкція та модернізація вже наявних ресурсів сектору стануть реальністю як тільки запрацюють механізми розвитку державно-приватного партнерства та залучення інвестицій на основі концесій; землеустрій - міжнародні інвестори наполегливо виступають за скасування бар'єрів для юридичних осіб з іноземним капіталом у володінні землею несільськогосподарського призначення. Такі законодавчі зміни дозволять забезпечити прозорість операцій із землею несільськогосподарського призначення та сприятимуть збільшенню притоку інвестицій; інформаційно-комунікаційні технології - їх ефективне впровадження має спростити інтеграцію інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах суспільного життя; податкова і митна політика - Митний кодекс України має допомогти підвищити конкурентоспроможність України в наступному Звіті ВЕФ за 2013-2014 роки, особливо якщо уряд України буде і надалі вдосконалювати цей документ і врахує проблемні питання, пов'язані з контролем валютної системи, адміністративними штрафами за порушення митних правил, оцінкою митної вартості тощо. Аналогічною є ситуація і зі змінами до системи оподаткування. Цілий ряд позитивних досягнень, пов'язаних зі спрощенням адміністрування податків, що відбулися нещодавно, безпосередньо завдячують співпраці бізнес-спільноти та представників Державної податкової служби України. Результати оцінки Всесвітнього Економічного Форуму служать індикатором спроможності України зберігати темпи економічного розвитку відповідно до вимог сучасного світу.

Література

1. Дергачова В.В. Україна в системі міжнародної конкурентоспроможності: оцінка позицій, причини і шляхи відродження / Дергачова В.В. Шеремет Т.Г. // Економічний вісник НТУУ «КПІ». - 2010. - №7. - с 86-90.
2. Звіт про конкурентоспроможність регіонів України 2012 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://competitiveukraine.org/ukr/competitive_report
3. Украина стала конкурентоспособнее [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://ekonomika.eizvestia.com/full/ukraine-povysili-konkurentosposobnost>
4. The Global Competitiveness Report 2012 – 2013 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2012-2013/>
5. Ряба О.І. Конкурентоспроможність України та напрями її підвищення/ О.І. Ряба, Н.М. Шумило // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. - № 2. – с 65-69.
6. Шевченко О.О. Моделі підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни: теоретико-методологічний аспект / О.О. Шевченко // Економічний вісник Донбасу. – 2011. - № 3. – с. 25-28.
7. Индекс глобальной конкурентоспособности — информация об исследовании [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/ratings/global-competitiveness-index/info>